

12.03

SOBOTA, GODZ. 18.00, SALA CZERWONA

Rozświetlona noc

Adam Koch Christensen – prowadzenie, skrzypce
NFM Orkiestra Leopoldinum

Program

Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809–1847)

Koncert skrzypcowy d-moll [20']

I. Allegro molto

II. Andante

III. Allegro

Arnold Schönberg (1874–1951)

Verklärte Nacht op. 4 [29']



Adam Koch Christensen, fot. archiwum artysty

Zapraszamy na koncert wypełniony wczesnymi dziełami, należącymi do najpopularniejszych i najczęściej wykonywanych w dorobku swoich twórców. Pierwsze z nich jest lekkie i pełne wdzięku, drugie zaś przepełnione niepokojem oraz namiętnością.

Koncert skrzypcowy d-moll, który zabrzmiał tego wieczoru, powstał w 1823 roku, kiedy Mendelssohn miał zaledwie trzynaście lat. Młody wiek nie przeszkadzał jednak kompozytorowi w rozwijaniu kariery pianistycznej i w tworzeniu licznych kompozycji. Między 1821 a 1823 rokiem powstało również: dwanaście symfonii przeznaczonych na smyczki, *Koncert fortepianowy a-moll*, *Koncert podwójny na skrzypce, fortepian i smyczki d-moll*, *Koncert na dwa fortepiany i orkiestrę E-dur*, *Trio fortepianowe c-moll*, *Sonata skrzypcowa F-dur*, a także wiele innych drobnych utworów. Mendelssohna nie bez powodu porównywano do innego cudownego dziecka, Wolfganga Amadeusa Mozarta, a ponieważ przyszedł na świat w zamożnej mieszczańskiej rodzinie, mógł bez przeszkód poświęcić się rozwojowi artystycznemu i intelektualnemu. *Koncert skrzypcowy d-moll* powstał z myślą o Eduardzie Rietzu, nauczycielu, a później przyjacielu twórcy. Po śmierci Mendelssohna wdowa po nim wręczyła autograf tej kompozycji Ferdinandowi Davidowi – skrzypkowi, dla którego kompozytor napisał o wiele bardziej znany *Koncert skrzypcowy e-moll*. W 1951 roku Albi Rosenthal, skrzypek amator i bibliofil, pokazał rękopis Yehudiemu Menuhinowi, słynnemu już wtedy wirtuozowi. Ten od razu zainteresował się nieznanym utworem, zredagował partyturę i w 1952 roku wykonał koncert w Carnegie Hall, a następnie trzykrotnie zarejestrował. Menuhin trafnie zwrócił uwagę, że pomiędzy oboma koncertami skrzypcowymi Mendelssohna można dopatrzeć się wielu podobieństw: oba napisane zostały w tonacjach molowych, w obu też kompozytor zapisał improwizowaną zwykle w tamtych czasach kadencję wirtuozowską. *Koncert d-moll* jest lekką i beztroską kompozycją ujętą w konwencjonalną, trzyczęściową formę, zwieńczoną pełnym energii finałem w tempie allegro. Dzieło to imponuje bogactwem inwencji młodego twórcy. W naszych czasach sięgnęli po nie tacy wirtuozi skrzypiec jak Gidon Kremer, Viktoria Mullova czy Isabelle van Keulen.

Verklärte Nacht Arnolda Schönberga również jest wczesnym dziełem – napisanym przez twórcę dwudziestopięcioletniego. Utwór wzbudził spore kontrowersje podczas prawykonania. Oparty na wierszu Richarda Dehmela i inspirowany gorącym uczuciem artysty do Mathilde – siostry swego nauczyciela, Alexandra von Zemlinsky'ego – z którą ożenił się w październiku 1901 roku, wywołał wśród pruderyjnej wiedeńskiej społeczności niemałe zamieszanie, ponieważ literacki pierwowzór nie należy bynajmniej do utworów szczególnie cnotliwych. Dzieło opowiada o nocnym spotkaniu dwojga kochanków. Kobieta wyznaje mężczyźnie, że jest w ciąży z innym, on natomiast wybacza jej, a cała sytuacja nie zmienia jego uczuć. Para godzi się, a mężczyzna uznaje dziecko za własne. Schönberg wspominał później, że muzycy skupieni w wiedeńskim Towarzystwie Przyjaciół Muzyki mocno głowili się nad

jednym z akordów w *Verklärte Nacht* i na koniec doszli do wniosku, że wielodźwięk ten... nie istnieje, ponieważ nie można go zinterpretować teoretycznie. Odrzucili też z tego powodu kompozycję jako nie kwalifikującą się do wykonania, co kompozytor stwierdził sarkastycznie: „W takim razie utworu nie można było wykonać, ponieważ nie można wykonać czegoś, co nie istnieje”. Do prawykonania doszło ostatecznie w 1902 roku, a więc trzy lata po tym jak kompozytor ukończył dzieło. Pierwotnie przeznaczone było ono na sextet smyczkowy (dwoje skrzypiec, dwie altówki i dwie wiolonczele), jednak w 1917 roku Schönberg opracował też cieszącą się dużo większą popularnością wersję na orkiestrę smyczkową. Kompozytor wprowadził do niej ostatnie poprawki jeszcze w 1943 roku, kiedy dodał do partytury partię kontrbasu i wprowadził dodatkowe oznaczenia ekspresji i tempa. Trwający prawie pół godziny utwór jest jednoczęściowy, ale da się w nim wyróżnić pięć odcinków, które odpowiadają poszczególnym fragmentom wiersza. Utwór zrobił także wielkie wrażenie na Dehmelu. Poeta pisał do kompozytora, że planował dokładnie analizować, w jaki sposób muzyka łączy się z jego wierszem, ale słuchanie kompozycji tak go zaangażowało, że zupełnie o tym zapomniał. W dzisiejszych czasach *Verklärte Nacht* nie budzi już tego rodzaju kontrowersji, a jej namiętny i pełen żaru wyraz sprawia, że jest jedną z najbardziej lubianych i najchętniej grywanych kompozycji Schönberga. Zaawansowany pod względem harmoniki późnoromantyczny język muzyczny nie stanowi już dla współczesnych słuchaczy przeszkody w odbiorze tej porywającej kompozycji. Jest to jednocześnie paradoksalne dzieło łączące wątki podjęte w twórczości dwóch kompozytorów uważanych za luminary dziewiętnastowiecznej muzyki niemieckiej. Mamy tu z jednej strony zaczerpniętą z muzyki Johanna Brahmsa pedanterię w tworzeniu misternej struktury, z drugiej zaś strony gęstą chromatykę i zmysłowy wyraz tej muzyki wskazujące na twórczość Richarda Wagnera jako drugie źródło inspiracji.

Oskar Łapeta

Organizator:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia współprowadzona przez:

